

Helena Kiuru ja Anna-Liisa Pekkanen

**LÄHIHOITAJAN AMMATILLINEN PÄTEVYYS VALMIS-
TUMISTUVIEN LÄHIHOITAJIEN KOKEMANA**

Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma

Kevät 2000

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Opettajankoulutuslaitos

Kevät 2000

KIURU HELENA JA PEKKANEN ANNA-LIISA

Lähihoitajan ammatillinen pätevyys valmistuvien lähihoitajien kokemana

Pro-gradu –tutkielma 31 sivua, 1 liite

Ohjaaja: Professori Jorma Ekola

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata lähihoitajan pätevyyttä valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteiden ja valmistuvien lähihoitajien kokemuksen mukaan. Tutkimuksen aineisto kerättiin toukokuussa 1999, jolloin 48 valmistuvaa lähihoitajaa kirjoitti yhden – kahden sivun pituisen esseän. Aineisto analysoitiin laadullisella sisällön erittelyllä. Tuloksia tarkasteltiin Oluksen ja Väärälän kvalifikaatioluokkien mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon valtakunnallinen opetussuunnitelma painottaa tuotannollisia kvalifikaatioita. Opiskelun tavoitteet on laadittu pelkästään tieto – taito osaamisen tasolle, jolloin opiskelijoilta vaaditaan asioiden tietämistä teoreettisesti ja tiedon siirtämistä käytännön työtehtäviin. Valmistuvat lähihoitajat kokivat saaneensa hyvät perusvalmiudet tietojen ja taitojen osalta. Opinnot eri suuntautumisvaihtoehdoissa ei vaikuttanut tulokseen.

Normatiivisista kvalifikaatioista on vähän mainintoja. Sosiokulttuuriset kvalifikaatiot saavat valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa perusopinnoissa neljä mainintaa ja suuntaavissa opinnoissa yhden maininnan. Motivaatio- ja mukautumiskvalifikaatioista ei ole mainintoja. Opiskelijoiden esseissä tulos on samansuuntainen. Mukautumiskvalifikaatiot kehittyvät vasta työelämässä. Ensihoitotyöhön suunnanneet opiskelijat kuvasivat motivaatiokvalifikaatioita. Kaikissa suuntautumisopinnoissa eniten merkintöjä tuotti sosiokulttuuriset kvalifikaatiot. Tärkeiksi asioiksi koettiin toimiminen työryhmässä sekä itsenäisesti ja joustavuus sekä erilaisuuden hyväksyminen.

Jatkotutkimushaasteena on samojen opiskelijoiden kokemus pätevyydestä toimia lähihoitajana työelämässä toimimisen jälkeen. Kehittämishankkeita tutkimus antaa useita. Uutta opetussuunnitelmaa laadittaessa tulee huomioida työelämässä tarvittavat kvalifikaatiovaatimukset. Opetusmenetelmien kehittäminen oppilaan oppimista tukeviksi vaatii opettajan roolin muuttamista opettajasta ohjaajaksi.

Hakusanat: lähihoitaja, pätevyys, kvalifikaatio, kompetenssi

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	4
2	LÄHIHOITAJAKOULUTUS	5
	2.1 Sosiaali- ja terveysalan peruskoulutuksen muutoksen tarve	5
	2.2 Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto	6
3	TULEVAISUUDESSA TARVITTAVA OSAAMINEN	7
4	AMMATILLINEN PÄTEVYYS	9
	4.1 Kompetenssi, kvalifikaatio ja ammattitaito	10
	4.2 Ammattitaidon luokittelu	13
5	SOSIAALI- JA TERVEYSALALLA VAADITTAVA PÄTEVYYS	16
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄT	18
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
	7.1 Menetelmälliset lähtökohdat	19
	7.2 Aineiston kerääminen	19
	7.3 Aineiston analyysi	20

8	TUTKIMUSTULOKSET	20
8.1	Koulutuksen tuottama muodollinen pätevyys	22
8.2	Lähihoitajan oma kokemus pätevydestään valmistumisvaiheessa	22
8.2.1	Ammatin vaatimat tuotannolliset kvalifikaatiot	22
8.2.2	Ammatin vaatimat normatiiviset kvalifikaatiot	23
8.2.3	Ammatin vaatimat innovatiiviset kvalifikaatiot	24
9	POHDINTA	26
9.1	Tutkimustulosten tarkastelu	26
9.2	Tulosten luotettavuuden arviointi	27
9.3	Johtopäätökset	28
9.4	Jatkotutkimusaiheet ja kehittämishankkeet	30
	LÄHTEET	32
	LIITTEET	37

1 JOHDANTO

Lähihoitajien koulutusta on toteutettu liki kymmenen vuoden ajan, mutta keskustelua koulutuksen jälkeisestä toimimisesta työelämässä on käyty vähän. Ensimmäinen valtakunnallinen opetussuunnitelma antoi oppilaitoksille valtuudet kouluttaa hyvinkin erilaisilla paikalliset olosuhteet huomioonottaen. (Opetushallitus 1995.) Arvioitaessa vuonna 1996 lähihoitajakoulutukselle asetettuja vaateita todettiin, että asiakaslähtöinen ajattelu toteutuu hyvin, mutta oman työn laadukkuuden arviointi kaipaa syvyyttä ja kytkeytymistä tavoiteltavaan osaamiseen. Samoin opiskelijoiden tulee oppia koulutuksen aikana puhumaan ”samaa kieltä” työelämän kanssa. (Vuorenmaa ja Räisänen 1997.) Tässä arvioinnissa nousi esille työelämän sekä oppilaitosten edustajien taholta mukautumiskvalifikaatiot ja tekniset kvalifikaatiot. Saukkonen (1993) taas on aiemmin korostanut innovatiivisia kvalifikaatioita.

Koulutusta arvioitaessa todettiin, että valmistuneet lähihoitajat olivat hyvin erilaisia tiedoiltaan ja taidoiltaan riippuen siitä mistä oppilaitoksesta he valmistuivat. Arvioinnin perusteella haasteena oli se, miten koulutuksessa onnistutaan saavuttamaan samanaikaisesti sekä laaja osaaminen että työelämän edustajien kaipaama nykyistä parempi syventävä osaaminen. (Vuorenmaa ja Räisänen 1997.) Uusi valtakunnallinen opetussuunnitelma otettiin käyttöön syksyllä 1999. Siinä määritellään tarkasti tavoitteet, joihin koulutuksessa tulee päästä. (Opetushallitus 1999.)

Lähihoitajan ammatti on uusi ja toimiminen työelämässä on ollut ristiriitaista. Katsotaan, että he eivät kykene täyttämään entisten koulutusoisten ammattien antamaa pätevyyttä. Unohdetaan, että tutkinto ei ole kodinhoitajan ja perushoitajan tutkintojen yhteenlaskettu summa, vaan uuteen työorientaatioon ja työnkuvaan tähtäävä koulutus. Koulutuksen päämääränä on kouluttaa sosiaali- ja terveydenhuollon perustehtäviin erilaista osaamista hallitsevia työntekijöitä. (Könnilä 1999, Opetushallitus 1999.)

Oma kiinnostuksemme lähihoitajan pätevyyteen on syntynyt koulutuksen toteuttajana ja keskusteluissa työelämän edustajien kanssa. Parhaillaan laadittavat koulukohtaiset opetussuunnitelmat tulee tehdä sellaisiksi, että ne mahdollistavat tavoitteiden saavuttamisen eri ikäisten opiskelijoiden kohdalla eri toimintaympäristöissä. Sosiaali- ja terveystieteiden uudelleen järjestelyt

ovat johtaneet siihen, että erikoissairaanhoidon tarvitsee ammattikorkeakoulutasoisia koulutettuja sairaanhoitajia ja lisääntyvä avohoito toisen asteen koulutettuja lähihoitajia. Tämän pro gradu tutkielman tavoitteena on selkiyttää lähihoitajan ammatillista pätevyyttä, jotta tavoitteellinen toiminta koulutuksen aikana parantaisi oppimistuloksia ja koulutuksesta valmistuisi yhä pätevämpiä lähihoitajia.

2. LÄHIHOITAJAKOULUTUS

2.1 Sosiaali- ja terveysalan peruskoulutuksen muutoksen tarve

Vuonna 1992 käynnistyi kokeiluna sosiaali- ja terveysalan perustutkinto vakinaistuen 1993. Lähihoitajan ammattinimike virallistettiin 1994. Sen tuottamat valmiudet pitävät sisällään sosiaalisten ja terveydellisten tekijäin yhtäaikaisen huomioimisen ja ihmisen kokonaistilanteesta lähtevän työkäytännön. (Könnilä 1999.) Syksyllä 1999 koulutus piteni kolmivuotiseksi. Perusopinnot säilyivät kaksivuotisena, mutta suuntaavat opinnot muuttuivat koulutusohjelmiksi pideten puolesta vuodesta yhteen vuoteen. Tämä laajuudeltaan kolmivuotinen tutkinto antaa yleisen kelpoisuuden ammattikorkeakouluihin ja yliopistoon. (Opetushallitus 1999.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteiskunnallisena tavoitteena on yksilöiden, ryhmien ja koko väestön terveyden, toimintakyvyn ja turvallisuuden edistäminen ja sairauksien ehkäiseminen sekä hyvinvoinnin ja toimeentulon edistäminen, sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy sekä erityistä tukea tarvitsevan väestöosan osallistumismahdollisuuksien ja omatoimisuuden lisääminen. Lähihoitajan tutkinto syntyi vastauksena haasteisiin, joita asiakkaiden tarpeista lähtevä tämän päivän ja huomisen sosiaali- ja terveysalan perustyö työntekijöille asettaa. (Hyppönen 1996.) Lähihoitajan ammattia voidaan pitää osoituksena työn laajentamisesta. Siinä on kysymys työn vaatimien taitojen ja työkokonaisuuksien kehittämisestä, joka toteutetaan yhdistämällä toisistaan erotettuja tehtäviä ja osatehtäviä uusiksi ja laajoiksi kokonaisuuksiksi. Tämän kokonaisuuden tekee yksi työntekijä. Työn laajentaminen horisontaalisesti mahdollistaa työntekijän joustavamman siirtymisen työpisteestä toiseen. Tämä aiheuttaa vaatimusten kasvamista ja varsinkin työn rikastaminen edellyttää aina tietämyksen lisäämistä koulutuksen avulla. (Rintala ja Elovainio

1997.) Arvioitaessa koulutusta törmättiin vanhoihin työkäytäntöihin ja periaatteisiin. Ei oltu valmiita luopumaan tehtäväsidonnaisesta työskentelystä ja katsomaan asiakkaan tarpeita kokonaisvaltaisesti luottaen, että lähihoitaja pystyy vastaamaan niihin. Ensimmäisten lähihoitajien valmistuessa 1995 voitiinkin kysyä, oliko uudelle osaamiselle tilausta. (Vuorenmaa ja Räisänen 1997.)

Pulkinen (1996) selvitti tutkimuksessaan, että lähihoitajan ammatissa on löydettävissä samat ydinkvalifikaatiot kuin aiemmissa ammateissakin: perushoito ja huolenpito, arjessa selviytymisen tukeminen, vuorovaikutus ja kasvun ja kehityksen tukeminen. Metsämuurosen tutkimuksessa (1998) perinteinen ”käden taidot” osaaminen ei saanut riittävää painoarvoa päästäkseen tulevaisuuden osaamistarpeiden listaan. Mäkinen (1993) on kuitenkin kommentoinut, että yhä edelleen tarvitaan oman ammattialan syvällistä osaamista. Perinteisellä käden taidolla ymmärretään yksinkertaisia temppuja, jotka opitaan työtä tehdessä. Niiden merkitys osaamistarpeena tulee vähenemään ja opettamisen vastuu käden taidoissa siirtyy enenevässä määrin käytännön jaksoille ja työelämään. Aikuiskoulutuksen arviointimenetelmänä käytetyt näyttökokeet tulevat vuoteen 2005 mennessä koskemaan myös nuorisosastetta (Opetushallitus 1999.)

2.2 Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto

Lähihoitajatutkinnon laajuus oli aloitettaessa 100 opintoviikkoa., ja se on koostunut eri opintokokonaisuuksista. Kaikille yhteisiä opintoja on ollut 20 opintoviikkoa, joista 12 pakollisia ja 8 valinnaisia opintoja. Nämä opinnot koostuivat äidinkielestä, toisesta kotimaisesta kielestä, vieraasta kielestä, matematiikasta, yhteiskunta- ja työelämätiedosta, liikunnasta sekä terveystiedosta. (Opetushallitus 1995.)

Tutkintoon on kuulunut ammatillisia perusopintoja 50 opintoviikkoa ja ammatillisia suuntautumisopintoja 20 opintoviikkoa sekä vapaasti valittavia opintoja 10 opintoviikkoa. Perusopinnot jaetaan kolmeen osaan: kasvun tukeminen ja ohjaus 15 opintoviikkoa, hoito ja huolenpitotyö 20 opintoviikkoa ja kuntoutus 15 opintoviikkoa. Vapaasti valittavat opintoviikot ovat opiskelijan itsensä valitsemia lähihoitajan ammattia tukevia opintoja. (Opetushallitus 1995)

Lähihoitajan ammatillisia suuntautumisopintoja: ensihoitotyö, lasten ja nuorten hoito ja kasvatusta, mielenterveys-, kriisi- ja päihdetyö, sairaanhoito ja huolenpito, suun hoito, vammaistyö ja vanhustyö. Nämä opinnot sijoittuvat opintojen viimeiselle lukukaudelle ennen valmistumista, joista opiskelija suorittaa yhden valintansa mukaan. (Opetushallitus 1995.)

Lähihoitajan tutkintoon sisältyi vähintään 25 opintoviikon kestoisen käytännön opiskelu, jonka sijoittumisen opintoihin oppilaitos päätti. Lisäksi tutkintoon kuului 2 opintoviikon laajuinen opintoja kokoava päättötyö, jonka tavoitteet ja sisällön oppilaitos päätti. (Opetushallitus 1995.)

3 TULEVAISUUDESSA TARVITTAVA OSAAMINEN

Yhteiskunnan muuttuessa myös sosiaali- ja terveyspalveluiden antajiin kohdistuu uudenlaisia odotuksia. Tulevaisuudessa tarvittavaa ammattitaitoa voidaan tarkastella sen mukaan mitä asiakkaat palvelujen tuottajilta odottavat. Eräs aihe on kysymys erikoisosaamisen ja laaja-alaisuuden tai yleisosaamisen tarpeesta. Perusterveydenhuollossa työntekijän tehtäväkenttä laajenee, ja tarvitaan uudenlaista lähimmäisen ja hänen tarpeittensa kokonaisvaltaista näkemistä, kuulemistä ja kohtaamista. (Metsämuuronen 1998, Peltari 1997.)

Ammatillisen osaamisen merkitys kasvaa kaikissa ammattiryhmissä työsuhteiden luonteen ja työn sisällöissä tapahtuvien muutosten vuoksi. Tarvitaan sekä ammatillista perusosaamista että monitaitoisuutta, joita ovat perusosaaminen, yrittäjyystaidot, kansainvälisyystaidot, informaation rationaaliset hyödyntämistaidot ja jatkuvan opiskelun valmiudet. (Könnilä 1999.)

Pulkinen (1996) tutki opettajien arvioimana lähihoitajan ammattitaitovaatimuksia eikä se vahvistanut käsitystä, että lähihoitajan ammatti edustaisi sosiaali- ja terveydenhuollon toiminta-alueilla sellaisia kvalifikaatioita, joita siellä ei ennestään jo olisi. Tutkimus vahvisti käsitystä, että kysymyksessä on ammattien muutos. Yhteiskunnan muutoksessa työ, työn muodot ja myös ihminen muuttuu. Eräs keskeinen sosiaali- ja terveydenhuollon haaste on hoitaa hyvin ja arvokkaasti suurten ikäluokkien vanhukset. (Metsämuuronen 1998.) Paino-

piste on siirtynyt ennaltaehkäisevään työhön ja avohoitoon. (Vuorenmaa ja Räisänen 1997).

Honkakoski (1995) on esittänyt sosiaalialalle ja Pelttari (1997) terveystalalle hyvin samanlaatuisia osaamistarpeita. Honkakoski puhuu yliammatillisista ammattitaitovaatimuksista, joilla hän tarkoittaa alasta riippumatonta ammattitaitoa: monialainen osaaminen, oman ammattialan yhteiskunnallisten ehtojen ja kytkentöjen ymmärtäminen, muutosvalmius, joustavuus, reflektiivisyys, vuorovaikutus- ja yhteistyöosaaminen, persoonallisuuden kasvu sekä elämän hallinta. (vrt. Niemi ja Tirri 1997.) Moniongelmaisten ihmisten kohtaaminen edellyttää sosiaalisen kanssakäymisen taitoja ja kykyä tulla toimeen jatkuvasti vaihtuvissa tilanteissa ja työryhmissä. Kykyä ymmärtää erilaisia ammatillisia kulttuureita sekä kykyä suhteuttaa oma osaaminen ja toiminta kokonaisuuteen. Tulevaisuudessa tarvitaan myös rohkeutta ja jopa laskelmoivuutta, on osattava tuoda esille omaa osaamista ja osattava markkinoida sitä. Pelttari tuo esille ”ihminen-ihmiselle” –vaatimuksia, joita ovat vuorovaikutusvalmiudet, empaattisuus, ystävällisyys, vastuullisuus, huolenpito, monien ongelmien kokonaisvaltainen kohtaamis- ja auttamisvalmius sekä kyky toimia asiakkaan asianajajana. (Metsämuuronen 1998, Pelttari 1997.)

Julkunen (1993) on esittänyt tulevaisuuden taitoina itsenäisyyden, itseohjautuvuuden ja tulosvastuullisuuden, monitaitoisuuden, kielitaidon, työn kehittämisvalmiuden, stressin sietokyvyn ja eettisen taidon. Kananoja (1997) tuo esille laaja-alaisuuden vaateen kasvun etenkin perusterveydenhuollossa sekä joustavuuden lisääntymisen. Jatkuvasti muuttuva terveystalan työ edellyttää ammattilaiselta työn sisältämien pätevyysalueittensa jatkuvaa päivittämistä ja kehittämistä. Työ edellyttää ammattiin sitoutumista ja herkkyyttä kuulla potilaan toiveita. (Könnilä 1999.) Työntekijöiltä edellytetään koulutettavuusvalmiuksia ja – halukkuutta. Työntekijän kannalta se merkitsee mahdollisuuksien laajenemista työmarkkinoilla. Ammatillisesti laaja-alainen työtään myös käsitteellisesti hallitseva ja kehittymisaltis henkilö on työmarkkinoilla vahvalla ja turvallisella pohjalla. (Ekola ja Vuorinen ja Kämäräinen 1991, Niemi ja Tirri 1997.)

4 AMMATILLINEN PÄTEVYYS

Ammatillisen pätevyyden määrittely lähtee yksilön kyvyistä tiedollisesti ja taidollisesti hallita tietyn ammatin tai ammattialueen toiminnallisia kokonaisuuksia. Ammatillinen pätevyys on tietoa, joka liittyy tiettyyn työprosessiin ja joka voi olla suppea-alaista tai kattaa työprosessin hyvin laajasti. Tieto voi olla kokemusperäistä tai teoreettista ja adaptiivista tai innovatiivista. Suppea-alainen, kokemusperäinen ja adaptiivinen pätevyys johtaa arvostamaan pysyvyyttä ja pelkäämään muutoksia. Laaja-alainen, analyttinen ja innovatiivinen pätevyys antaa puolestaan mahdollisuuden sekä sopeutua tilanteeseen että kehittyä ja muuttaa työtä jatkuvasti. (Taalas 1993.)

Pätevyyden, osaamisen ja kompetenssin käsitteitä käytetään kirjallisuudessa toistensa synonyymeinä. Jaakkolan (1995) mielestä ammatillinen pätevyys koostuu erilaisista ja eritasoisista taidoista tai osaamisalueista. Pätevyyttä pidetään ammatillisten tavoitteiden mukaisena toimintojen hallintana tai ammatillisena käyttäytymisenä. Se ymmärretään tasona, joka antaa riittävän toimintakykyisyyden hoitaa ammattiin liittyviä työtehtäviä. Suuri osa ammattipätevyydestä joudutaan hankkimaan itse ammatissa. Työ uusiutuu, joten työntekijänkin on uusiuduttava. (Jaakkola. 1995.)

Työprosessit muuttuvat taloudellisen, teknisen ja yleisen yhteiskunnallisen kehityksen myötä. Työprosessin osatekijän muuttuessa muuttuvat myös työn kohteen, työvälineiden ja työntekijöiden keskinäiset suhteet ja työprosessin ylläpitämiseksi tarvitaan uudenlaista osaamista. Työntekijät eivät ole työprosessissa vain kohteina, vaan he ovat myös sen subjekteina. (Helakorpi ym. 1998.) Ammatillinen pätevyys kehittyy parhaiten oppimisprosessissa, jossa ihminen itse osallistuu oman työnsä kehittämiseen eli on työn kehittäjä eikä pelkästään työn tekijä. Kvalifikaatiot hankitaan ammatillisessa sosialisatio-prosessissa siten , että henkilö joutuu vastaamaan työprosessin asettamiin vaatimuksiin. (Kivinen 1994a.)

Kivinen (1998) on nostanut esiin termin "äänetön ammattitaito", jolla hän tarkoittaa sellaisia työssä tarvittavia taitoja, jotka ilmenevät käytännöllisenä tai toiminnallisena tietona, ja jotka ovat osa työn kokonais-hallintaa, mutta jotka eivät välttämättä ole tiedostettuja. Tieto on tullut kokemuksen kautta . Nämä taidot voivat ilmetä innostuneisuutena, innostavuutena, rakentavana yhteis-

työkykyinä, ihmissuhdetaitoina, tahdikkuutena, diplomatiana tai kykyinä ohjata, kouluttaa ja perehdyttää muita. Taidot ovat hyvin henkilökohtaisia ja usein sidoksissa tiettyyn tehtävään. Äänettämiä taitoja on vaikea formalisoida, ja sen vuoksi niitä on vaikea kommunikoida toiselle. (Kivinen 1998, Metsä-Tokela ja Tulkki ja Tuominen 1998). Kaikkia edellä olevia taitoja lähihoitaja tarvitsee perustehtävänsä hoitamisessa, jossa korostuu hoitaminen, ohjaaminen, tukeminen ja koordinointi. Nämä ”pehmeät kvalifikaatiot” kehittyvät työtä tehdessä, hoitosuhteiden ollessa useita vuosia, jolloin ammattitaitoon sisältyvät tunteet, aidon vuorovaikutuksen ja kanssakäymisen osana.

Hilden (1999) tarkoittaa ammatillisella pätevyydellä yksilön taitoa ja tahtoa soveltaa monipuolisia tiedollisia, taidollisia ja asenteellisia valmiuksiaan ja omaa persoonallisuuttaan käytännön työssä siten, että työn lopputulos on mahdollisimman laadukasta.

Ammatillinen pätevyys voidaan siis määritellä henkilön kyvyksi toimia laaja-alaisesti, analyyttisesti ja innovatiivisesti, jolloin hän sopeutuu uusiin tilanteisiin, pystyy kehittymään ja sietää muutoksia. Tämä kehitys tapahtuu osallistumisen kautta. Kokemus ja eritasoisen tiedon ja taidon lisääntyminen oman persoonan käytön myötä lisäävät ammatillista toimintaa tavoitteiden suuntaisesti.

4.1 Kompetenssi, kvalifikaatio ja ammattitaito

Ammatillisen pätevyyden lähikäsitteitä ovat kompetenssi, kvalifikaatio ja ammattitaito. Suomen kielen sanakirjan mukaan kompetenssilla tarkoitetaan pätevyyttä tai kelpoisuutta esimerkiksi virkaan tai toimeen. Määritelmä on kapea. Työelämään liittyvänä kompetenssi voidaan määritellä laaja-alaisena työtehtävien ja työtilanteiden hallinnan osaamisena ja pätevyytenä, johon liittyvät sosiaalisen vuorovaikutuksen ja stressinhallinnan taidot. Kompetenssi kehittyy yksilön ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa, jossa yksilöillä on mahdollisuus hallita ja kehittää muutosten suuntaa. (Leppänen 1993.)

Pätevyys on aina pätevyyttä johonkin, ja yksilön ominaisuudet eivät sinänsä muodosta pätevyyttä, jollei määritellä, minkä tehtävän tai laajemman tehtäväkokonaisuuden suorittamisen ne mahdollistavat. Kompetenssi on yksilön ky-

vyn ja tietyn tehtävän välinen suhde. Sillä tarkoitetaan siis yksilön potentiaalia toimintakykyä suhteessa määrättyyn tehtävään, tilanteeseen tai kontekstiin. Kompetenssin suhteellinen luonne tarkoittaa, että huomio tulee kiinnittää sekä yksilön ominaisuuksiin että ympäristön edellytyksiin. Osa kompetenssistä tulee ympäristöstä, jossa yksilö työskentelee. Kompetenssiä ei voida määritellä yleisesti, vaan se on sitä mitä yksilö kykenee tekemään tietyissä tehtävissä ja tilanteissa. (Ellström 1994.)

Kompetenssipohjainen ajattelu korostaa työtehtävien ja tilanteiden avoimuutta. Jos ihmiseltä edellytetään tämäntyyppistä pätevyyttä, oppimisen on oltava sidottu siihen tilanteeseen, jossa se tapahtuu. Tällöin kompetenssi on avointen tilanteiden hallintaa, tuotannollista ja sosiaalista luku- ja kirjoituskykyä ja suhteuttamisen taitoa. Tältä pohjalta kompetenssi yhdistetään näytön korostamiseen työtehtävien hallinnassa. Kuitenkin kompetenssi on laajempi ja rikkaampi kokonaisuus, joka korostaa lähinnä oppimisprosessin etenemisen piirteitä. (Kyrö ja Volanen 1993.)

Kvalifikaatioilla Rauhala (1993) tarkoittaa vakiintuneesti hankittuja valmiuksia, joita käytetään työelämässä tai muussa ihmisten toiminnassa. Kvalifikaatiovaatimukset osoittavat, minkälaisia pätevyysominaisuuksia henkilöltä vaaditaan, jotta hänen työsuorituksensa olisi ammattitaitoista. Näitä vaatimuksia voidaan tarkastella useista näkökulmista: yhteiskunnan, työorganisaation tai yksilön henkilökohtaisista tarpeista käsin. Ne voidaan määritellä suppeammin tai laajemmin ja rajata työntekijän suoriutumiseen välittömistä työtehtävistään tai ulottaa ammatilliseen kehittymiseen. Kvalifikaatiovaatimukset eivät ole muuttumattomia ja yksiselitteisiä, vaan liikkuvia ja vaihtoehtoisia. (Helakorpi, ym. 1998, Toikka 1982.) Metsämuuronen (1998) käyttää termiä osaamistarve, joka kuvaa oleellisesti kvalifikaatiovaatimuksen käsitteen sisältöä. Molemmilla tarkoitetaan sitä osaamista mitä työ tai työn antaja edellyttää työntekijältä työn suorittamiseksi ja kehittämiseksi.

Peltari (1997) on esittänyt, että kvalifikaatio liittyy ammattitaitoon siten, että työelämä tuottaa ne vaatimukset, joita ammattitaitoiselta työntekijältä vaaditaan. Työn tekeminen ja kehittäminen edellyttävät tietynlaista osaamista. Näitä osaamistarpeita tai vaadittavaa osaamista nimitetään kvalifikaatiovaatimukseksi. Kvalifikaatio on se tunnustettu osaaminen, jolla työntekijä vastaa työn ja työnantajan haasteeseen. (Metsämuuronen 1998.) Taalaksen (1993)

mukaan kompetenssi on se ammatillinen osaaminen, jolla vastataan työn asettamiin kvalifikaatiovaatimuksiin

TYÖ- ELÄMÄ	kvalifikaatio- vaatimus	AMMATTI- TAITO	kompetenssi kvalifikaatio	TYÖN TEKIJÄ
---------------	----------------------------	-------------------	------------------------------	----------------

Kuvio 1. Käsitteet kvalifikaatiovaatimus, kvalifikaatio, kompetenssi ja ammatitaito (Pelttari 1997).

Kvalifikaatiota ihmisen toimintakyknä, ominaisuutena ja valmiutena pitävät mm. Helakorpi ym. (1998) Rauhala (1993), Rousi (1985), Takala (1983), Toikka (1982) ja Väärälä (1992). Toikan (1982) mukaan kvalifikaatio on työprosessin elementti. Mikä tahansa työprosessi edellyttää työntekijän ominaisuuksia, kvalifikaatioita, jotka tekevät mahdolliseksi työprosessin toteutumisen. Kvalifikaatioissa on hänen mukaansa kysymys nimenomaan työntekijän, ihmisen, ominaisuuksista ja kvalifikaatio on työvoiman pätevyyttä työn suorittamiseen. Rousin (1985) mukaan kvalifikaatio tarkoittaa henkilön yksilöllisiä valmiuksia toisaalta kehittyä ja oppia ja toisaalta toteuttaa tiettyjä työtehtäviä.

Kvalifikaatioilla tarkoitetaan niitä yksittäisiä ammatillisia sisältöalueita, joista yksilön ammatillinen pätevyys muodostuu. Toisaalta työn tekeminen ja kehittäminen edellyttävät tietynlaista osaamista. Näitä osaamistarpeita ja vaadittavaa osaamista nimitetään kvalifikaatiovaatimuksiksi. Kvalifikaatio on suhdekäsite, mikä merkitsee, että kvalifikaatio on yksilöiden ja heidän asemaansa/työhönsä liittyvän ympäristön välinen suhde. Kvalifikaatio on aina määriteltävissä suhteessa yksilöön ja ympäristöön. Se on yhteiskunnallinen ominaisuus, joka on yksilön omaksuttavissa vain työprosessin olemassa olevien ehtojen puitteissa. Yksilön kykyä toimia, ts. käsitellä, ohjata ja kontrolloida tilanteita, voidaan tarkastella myös eri asteisina. Kvalifikaatioista voidaan puhua , kun yksilö on saavuttanut tietyn kypsyysasteen toimiessaan erilaisissa tilanteissa. Kvalifikaatio sisältää lisäksi koulutuksen ja työn välisen yhteyden. Kvalifikaatiot kuvaavat siis työstä johdettujen vaatimusten ja yksilön yksittäisten taitojen välistä suhdetta. (Jaakkola 1995, Toikka 1982.)

Väärälä (1995) tarkastelee asiaa samasta näkökulmasta. Ammattiin opiskellessaan ihminen kohtaa enemmän tai vähemmän valmiina annetut työelämän kvalifikaatiovaatimukset, mutta samalla hän omalla työtoiminnallaan osallistuu niiden tuottamiseen. Ihminen tuottaa toiminnallaan suostumuksen kvalifikaatioehtoihin ja suostumuksellaan rakentaa uusia ehtoja ja suhteita.

(Väärälä 1995.) Kvalifikaatiovaatimusten muuttuminen kvalifikaatioiksi edellyttää niiden yksilöllistä omaksumista, joka saattaa vaihdella. Työntekijä saattaa omaksua kvalifikaatiovaatimukset nurisematta, enemmän tai vähemmän täydellisesti sellaisenaan, tai hän saattaa pyrkiä itse vaikuttamaan aktiivisesti sekä kvalifikaatiovaatimukseen että kvalifikaatioihin (Toikka 1982.)

Vänttisen (1996) mielestä hoitotieteellisessä tutkimuksessa käytetyistä käsitteistä pätevyys (kompetenssi) on lähinnä kvalifikaation käsitettä. Pätevyys rajoittuu kuitenkin työntekijän ominaisuuksiin eikä sisällä ulkoapäin asetettujen vaatimusten kuvausta. Kompetenssi on ilmiönä laajempi kuin kvalifikaatio. Kompetenssi viittaa toimintojen hallintaan ja kvalifikaatio kuvaa työn tai työmenetelmien konkreettista suorittamista. (Koski ja Räisänen 1997.)

4.2 Ammattitaidon luokittelu

Kvalifikaatioista esitetään erilaisia luokituksia. Tyypillisin jaottelu on sensoriset ominaisuudet, kognitiiviset ominaisuudet ja motivaatio-ominaisuudet. Toisaalta on erotettu yleiskvalifikaatioita ja erityiskvalifikaatioita sen mukaan, miten laajasti niitä voidaan käyttää erilaisissa tehtävissä. (Toikka 1982, Saukkonen 1993).

Olluksen ym. (1990) mukaan ammattitaidot on syytä ymmärtää laajasti ja monimuotoisesti eikä yhtenä kokonaisuutena. Tämän mukaisesti ammattitaidot jaetaan kolmeen päätyyppiin: tuotannolliset tiedot ja taidot sekä normatiiviset ja innovatiiviset ominaisuudet.

Tuotannolliset kvalifikaatiot tarkoittavat teknisesti painottuvia ammatillisia taitoja ja tietoja, jotka ovat tarpeen työn välittömässä suorituksessa. Ammatti ymmärretään joukkona rajattuja työtehtäviä, ja ammattitaito ymmärretään niiden yksittäisten taitojen ja tietojen summana, joita tehtävistä suoriutuminen vaatii.

Normatiiviset kvalifikaatiot ovat enemmän henkilökohtaisia ominaisuuksia kuin ammattitaitoja. Ne jaetaan kolmeen päätyyppiin:

1. Mukautumiskvalifikaatiot tarkoittavat työhön sopeutumisen perusvalmiuksia, joita jokaisella työntekijällä on oltava; on alistuttava työn ulkoisiin ehtoihin, työaikaan, työkuriin, työyhteisöön ja työn intensiteettiin. Yleinen luotettavuus ja tunnollisuus ovat myös tähän kuuluvia perusominaisuuksia.

2. Motivaatiokvalifikaatiot tarkoittavat työhön sopeutumista syvällisempää sisällöllistä työhön sitoutumista, työn ottamista enemmän haasteena ja mielenkiintoisena projektina. Motivaatiokvalifikaatioihin kuuluvat oma-aloitteisuus ja itsenäinen ote. Alistuminen ja sopeutuminen työn ehtoihin ovat perusta kaikelle palkkatyölle, mutta käytännössä mukautumis- ja motivaatio-kvalifikaatiot ovat varsin vastakkaisia ominaisuuksia: ne erottavat toisistaan ulkokohtaisen ja sisäistyneen, tottelevaisen ja aktiivisen suhteen työhön.

3. Sosiokulttuuriset kvalifikaatiot tarkoittavat työntekijän suhdetta ja liittymää työorganisaatioon ja siitä ulospäin. Ne ovat ominaisuuksia, tietoja ja taitoja, jotka liittävät työntekijän työpaikan organisaatiokulttuuriin. Ryhmätyön ja työntekijöiden keskinäisen vuorovaikutuksen lisääntyessä vuorovaikutus- ja roolinottotaito, suhteuttamisen kyky ja sosiaalinen kyvykkyys nousevat keskeiseksi. Tähän liittyy yrityksen tavoitteiden sisäistäminen ja sitoutuminen yhteiseen yrityshenkeen. Sosiokulttuuriset ominaisuudet ovat tärkeitä organisaation ulkoisissa suhteissa ja verkostokytkennöissä. Kansainvälinen laajentaa edelleen edelleen tarvittavia taitoja kielitaidon ja vieraiden kulttuurien ymmärtämisen suuntaan.

Innovatiiviset kvalifikaatiot mahdollistavat työprosessin kehittämisen sekä rutiinista poikkeavan toiminnan ennalta arvaamattomissa kriisitilanteissa. Monimutkaistuva työelämä sisältää näin ollen sen ristiriidan, että toisaalta työntekijän tulisi mukautua työprosessiin, mutta samanaikaisesti hänen tulisi murtaa työn asettamat reunaehdot. Innovatiivisuudesta voidaan erottaa kaksi ulottuvuutta. Ensinnäkin siihen kuuluu ihmisen suhde omaan työhön: kyky hahmottaa oma työtehtävä tuotantoprosessissa siten, että osaa arvioida kokonaisuuden muutostarpeita oman työtehtävänsä kannalta ja näkee mahdollisuudet muuttaa omaa työtehtäväänsä ja toiminta-alueitaan kokonaisuutta kehittävästi. Toinen ulottuvuus on kyky jatkuvaan oppimiseen eli ammattitaidon täydentämiseen. Yhdessä nämä innovatiivisuuden ulottuvuudet ovat organisaation työvoiman dynaamisen joustavuuden edellytyksiä ja ne mahdollistavat työ-

ja tuotantoprosessin jatkuvan kehittymisen. Ne ovat myös sellaisen ammattitaitonäkemyksen ydintä, jossa ammattitaidot määritellään kehittyvän työprosessin kokonaisuudesta lähtien eikä yksittäisistä työtehtävistä ja toiminnoista.

Väärälä (1995) on kehittänyt Olluksen (1990) ajattelun perusteella oman näkemyksensä kvalifikaatioiden uusista suhteista ja uusista kvalifikaatiohaasteista. Hän pyrkii kvalifikaatiokäsitteen vapauttamiseen ja laajentamiseen kuvaamaan uudenlaisia suhteita joustavan tuotannon oloissa ja kuvaamaan toimijan toiminnan rekursiivista luonnetta. Kukin kvalifikaation tyyppi joutuu uudessa tilanteessa uusiin suhteisiin toistensa kanssa. (Väärälä 1995.)

Väärälän mukaan työn henkistyminen ja abstrahoituminen luo uudenlaisen jännitteen työn ja ihmisen välille. Ilman henkistä sitoutumista ja vastuullista itseohjautuvuutta ei työ hänen mukaansa ole mahdollista. Toisaalta yhteiskunnallinen yksilöityminen vaatii reflektiivisempää suhdetta elämän ilmiöihin ja siten myös työhön. Yksilön ollessa itse yhä enemmän päätösyksikkö ja uusintamisyksikkö nousee henkilökohtainen suhde, suostumus ja sitoutuminen, tärkeäksi erottelevaksi tekijäksi. Orientoituminen muuttuviin työmarkkinoihin, työorganisaatioihin ja muuttuvaan työhön kasvaa pätevyudeksi. Motivaatio, sitoutuminen ja suostumus sekä lojaliteetti muodostavat yhä monimutkaisemman suhdeverkoston, jossa ihmisen ja työn uusi suhde Väärälän mukaan muotoutuu. Motivoituminen on yhä enemmän kykyä erotella ja suhteuttaa omaa sitoutumistaan itse työhön, kykyä säädellä omaa lojaalisuuttaan työorganisaatiolle ja kykyä säädellä omaa suostumustaan työn haasteisiin. Muokautumiskvalifikaatioiden yhteydessä voidaan puhua ns. negatiivisista kvalifikaatioista, sietokyvystä, joka nousee työprosessin organisoinnin välttämättömyyksien tajuamista tai vähintään niiden sietämistä. (Väärälä 1995).

Sosiokulttuuriset kvalifikaatiot tarkoittavat työntekijän suhdetta ja liittymää työorganisaation ja siitä ulospäin. Sosiokulttuurinen kyvykkyys ilmenee tiimi- ja verkostokeskusteluissa, joissa tarvitaan pätevyyttä yhdistellä totutusta poikkeavalla tavalla erilaisia osaamisen alueita ja erilaisten ihmisten osaamista. Tähän liittyy pätevyys käyttää toisten osaamista oman osaamisensa tukena ja oman oppimisen lähteenä. Jatkuva muutos, riippuvuuksien kasvu ja epävakaisuus luo yhä enemmän sosiaalisia rakenteita ja uusia tilanteita. Tärkeäksi menestystekijäksi nousee työntekijän kyky kommunikoida asiakaskuntansa kanssa. Työn kollektiiviset muodot, mm. tiimit, vaativat yhä enemmän työntee-

kijöiden suoraa yhteyttä työyhteisön ulkoiseen verkostoon. Uusien tilanteiden vaatima roolinotto, roolinvaihto ja oman roolin puolustaminen nousevat tärkeiksi. (Väärälä 1995).

Innovatiiviset kvalifikaatiot tarkoittavat niitä rutiineista poikkeavia toimintoja, joilla työprosessin kehittäminen tulee keskeiseksi. Tähän liittyy abstrahointikyky, kokeilemisen ja systeemisen ajattelun vaatimukset. Innovatiiviset kvalifikaatiot rakentuvat suhteuttamisen taidosta, historiallisuudesta, kohteenmukaisuudesta sekä kyvystä jatkuvaan oppimisen ja ammattitaidon joustavaan kehittämiseen. Systeeminen suhde omaan työhön, suhteuttamisen taito, on taito, jonka avulla työntekijä näkee oman työnsä merkityksen ja kohdistumisen osana koko työprosessia, työjärjestelmää ja yhteiskunnallista toimintaa. Historiallisuus tarkoittaa kykyä nähdä oma työnsä ja koko työprosessi jatkuvasti muuttuvana ja kehityksellisenä toimintana. Kohteenmukaisuus on kykyä analysoida oman työnsä perustekijöitä ja erityisesti työnsä muuttuvaa kohdetta sekä kykyä kohdistaa työnsä ja kyky kehittää uusia välineitä muuttuvien haasteiden mukaisesti. (Väärälä 1995).

5. SOSIAALI- JA TERVEYSALALLA VAADITTAVA PÄTEVYYS

Sosiaali- ja terveysalan työ on työtä ihmisten kanssa ja heitä varten. Keskeistä pätevyyydessä ovat ihmissuhde- ja vuorovaikutustaidot, varsinkin kyky tukea erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten voimavaroja ja toimintakykyä ja ottaa huomioon heidän kulttuuri- ja arvomaailmansa. Arvo-osaaminen, ammattietikan hallinta, suvaitsevaisuus ja ongelmanratkaisutaito ovat keskeisiä ydintaitoja käytännön kasvatusta, hoito- ja huolenpito- ja huolenpitotaitojen ohella. Oleellista työssä on ymmärrys ihmisen, hänen sosiaalisen ja fyysisen ympäristönsä ja yhteiskunnan välisistä yhteyksistä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Ympäristötietoisuuden ja taloudellisuuden vaatimukset korostuvat entisestään. Lähihoitajien tulee ottaa huomioon valinnoissaan ja toimintatavoissaan myös ympäristö- ja kustannusvaikutukset. Samoin uusi teknologia asettaa kasvavia ammattitaitovaatimuksia, ja yhteistyötä tarvitaan eri ammattiryhmien kesken sosiaali- ja terveydenhuollossa. (Opetushallitus 1996).

Oppimistaidot ja oman ammattitaidon ja työn kehittämistaidot ovat välttämättömiä ydintaitoja kaikille nykypäivän työntekijöille. Vain elinikäisellä oppimi-

sella työntekijä pystyy vastaamaan työn jatkuvasti muuttuviin ja uudistuviin haasteisiin. Kaikilta alalla työskenteleviltä vaaditaan perusvalmiudet eri-ikäisten ja taustaltaan erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten kasvun ja kehityksen tukemiseen ja ohjaamiseen, hoitoon ja huolenpitoon sekä heidän kuntoutumisensa tukemiseen. Alan laaja-alaiseen perusosaamiseen kuuluvat suunnitelmallisen työprosessin hallinta ja yrittäjyyden perusvalmiudet. Laaja-alaisuus luo edellytykset joustavalle liikkumiselle sosiaali- ja terveydenhuollon työtehtävistä ja –yksiköstä toiseen. Edelleen ala kansainvälistyy ja suomalaisessa hoito- ja huolenpitotyössä korostuu monikulttuurisuus. (Opetushallitus 1995).

Alalla työskentelevä tuntee sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut ja noudattaa toiminnassaan alaa koskevia säädöksiä ja ammattietikkaa. Hän osaa työskennellä sekä itsenäisesti että moniammatillisen työryhmän jäsenenä ja tunnistaa oman osaamisensa mahdollisuudet ja rajat. Hän arvostaa omaa ammattiaan ja on motivoitunut kehittämään itseään ja työtään asiakaskeskeisesti ja palveluhenkisesti toiminnan laatua parantaen. Lisäksi lähihoitajalta vaaditaan valmiuksia huolehtia omasta työkyvystä ja jaksamisesta. Hän osaa perustella toimintaansa ja tekemänsä ratkaisut ja osaa hakea tarvittaessa ohjausta ratkaisujen tekoon. (Opetushallitus 1995).

6. TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää valmistuvien lähihoitajien pätevyyttä.

Yksilöidyt tutkimustehtävät:

1. Koulutuksen tuottama muodollinen pätevyys
2. Lähihoitajan oma kokemus pätevyydestä valmistumisvaiheessa

7. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1. Menetelmälliset lähtökohdat

Tämän tutkimuksen lähestymistapa on laadullinen. Laadullisen menetelmän etuna pidetään sen luonnonmukaisuutta ja joustavuutta. Sen kautta tutkijalle avautuu näkökulma tutkimuskohteen arkitodellisuuteen. (Savolainen 1991.)

Laadullinen tutkimus on holistista, koska se tutkii ihmisiä heidän aidoissa ympäristöissään. Todellisuus on subjektiivinen ihmisen kokemus, ihmisen kokemaa todellisuutta ei voida tutkia ilman hänen omaa kuvaustaan. (Liehr ja Taft ja Marcus 1994.)

Lähihoitajakoulutuksen vaikuttavuutta ei ole paljon tutkittu. Laadulliseen menetelmään päädyttiin, jotta saataisiin tietoa opiskelijoilta pätevyyden olemassaolosta, ja voitaisiin koulutuksen uudistamisvaiheessa huomioida ne. Laadullista menetelmää käytettäessä on tutkijan tärkeää vapautua omien ennakkokäsitysten kahleista. Ennen opiskelijoiden kirjoittamien esseiden lukemista oli tärkeää purkaa omat ennakkokäsitykset aiheesta etteivät ne ohjaisi aineiston analyysiä. (vrt. Tynjälä 1991.)

7.2 Aineiston kerääminen

Tutkimuksen kohteena oli Etelä-Karjalan ammattiopiston sosiaali- ja terveystieteiden koulutusalan kahdeksan lähihoitajaopiskelijaa neljästä eri suuntautumisvaihtoehdosta, ensihoitotyö, lasten ja nuorten hoito ja kasvatusta, sairaanhoito ja huolenpito, yhteensä 40 opiskelijaa. Vastaajista kaksi jätti kirjoittamatta esseen. Tutkimukseen osallistuvat opiskelijat valittiin ryhmästään satunnaisesti arpomalla. Esheet kirjoitettiin viikkoa ennen valmistumista ryhmänohjaajien valvonnassa. Aikaa esseen kirjoittamiseen annettiin 20 minuuttia.

Opiskelijat kirjoittivat esseen annetun alkutekstin pohjalta (liite 1). Alkuteksti otettiin koulukohtaisesta opetussuunnitelmasta ja esitetettiin viidellä eri tutkimusryhmään kuuluvalla opiskelijalla. Lomakkeella kysyttiin taustatietoina nimi, ikä ja suuntautumisopinnot.

7.3. Aineiston analyysi

Laadullinen aineisto eli kirjoitetut esseet ja sosiaali- ja terveysalan valtakunnallinen opetussuunnitelma vuodelta 1995 analysoitiin tässä tutkimuksessa laadullisella sisällön analyysillä Väärälän ja Olluksen kvalifikaatioluokkien mukaisesti. Sisällön analyysin toteuttamiseen on olemassa useita erilaisia tapoja (Suoranta ja Eskola 1992). Se voidaan käsittää joukoksi menettelytapoja, joiden avulla dokumenttien sisällöstä tehdään havaintoja ja kerätään tietoja tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen. Tutkimusaineiston sisältöä tarkastellaan teorian tai viitekehysten perusteella tai ilman varsinaista ulkopuolista teoriaa. (Pietilä 1973.) Koska tutkittavasta ilmiöstä on tutkittua tietoa vähän edettiin tutkimuksessa induktiivisesti aineistosta käsin: Induktiivisessä etenemisessä on tavoitteena ilmiön olennaisten piirteiden määrittäminen. Se on luonteeltaan kuvailevaa, ilmiötä nimeävää ja niiden välisiä yhteyksiä määrittävää. (Field ja Morse 1988.)

Analyysiprosessi aloitettiin kopioimalla esseet molemmille tutkijoille heti aineiston keruun jälkeen, jotta aineiston käsittely ja analysointi pääsisi mahdollisimman nopeasti käyntiin. Kokonaiskuvan saamiseksi aineisto luettiin useita kertoja läpi. Vastaajat kirjoittivat samantyyllisesti, esseiden pituuden vaihdelta yhdestä kahteen sivuun. Yhteensä analysoitavia sivuja oli 68. Esseet numeroitiin, jotta jatkossa pystyttiin tunnistamaan irrotetut ilmaisut alkuperäiseen kontekstiin kuuluvaksi. Seuraavaksi aineisto kirjoitettiin auki koodaamalla asiat kvalifikaatioluokkiin molempien osallistuessa saman aikaisesti tähän vaiheeseen. Apuna käytettiin eri värejä luokkien erottelemiseksi. Analyysiin otettiin mukaan kaikki esseet kokonaisuudessaan ja opetussuunnitelma ammatillisten perus- ja suuntautumisopintojen osalta.

8. TUTKIMUSTULOKSET

8.1. Koulutuksen tuottama muodollinen pätevyys

Opetussuunnitelman mukaan muodollinen pätevyys ammatillisissa perusopinnoissa painottuu tuotannollisiin kvalifikaatioihin, tietoihin ja taitoihin. Opetussuunnitelma sisältää pääosin tiedollisia ja taidollisia tavoitteita. Normatiiviset kvalifikaatiot eivät esiinny ammatillisten opintojen yhteydessä, mutta ovat

luettavissa ajankohtaisten teemojen sisältä opetussuunnitelman alussa. Innovatiivisista kvalifikaatioista suhde työhön esiintyy kaikkien perusopintokokonaisuuksien lopussa.

” Opiskelija neuvoo ja ohjaa asiakasta terveyttä ja hyvinvointia edistävissä elämäntavoissa.”

” Opiskelija käyttää tavallisimpia hoidossa ja huolenpidossa tarvittavia tietoja, menetelmiä ja välineitä asiakkaan hoito- ja palvelusuunnitelman mukaisesti.”

” Hän soveltaa liikunnan ja terveystiedon sekä muun virike- ja harrastetoiminnan osaamistaan asiakkaiden ohjaamisessa sekä oman luovuutensa ja sosiaalisten taitojensa kehittämisessä.”

” Opiskelija toimii vastuullisesti ja oma-aloitteisesti ja tunnistaa omat rajansa.”

Suuntautumisopintojen opintokokonaisuudet painottavat lähes puhtaasti tuotannollisia kvalifikaatioita kaikilla lähihoitajan työn osa-alueilla. Yksi maininta löytyy normatiivisista ja innovatiivisista kvalifikaatioista.

”Opiskelija osaa käyttää ensihoidon perustason hoitomenetelmiä ja välineitä potilaiden auttamistyössä.”

” Hän tunnistaa lasten ja nuorten kehityksen kriittiset kohdat, terveen kehityksen esteet ja tavallisimmat somaattiset sairaudet.”

” Opiskelija käyttää työssään sairauksien hoidon perusmenetelmiä ja toimii vastuullisesti lääkehoidon toteutuksessa.”

” Hän ohjaa asiakkaita vammaistyön palvelujen käytössä ja välittää heille tietoa vammaisten oikeuksista yhteiskunnan täysvaltaisena jäsenenä.”

”Opiskelija noudattaa sosiaali- ja terveysalan eettisiä periaatteita ja toimintaa ohjaavia säädöksiä.”

” Hän toimii sekä itsenäisesti että moniammatillisen ryhmän jäsenenä. Hän on kiinnostunut työnsä ja työyhteisönsä kehittamisestä ja välittää tietoa jota tarvitaan yhteiskunnassa.”

8.2 Lähihoitajan oma kokemus pätevydestään valmistumisvaiheessa

Kaikki vastaajat kokivat olevansa päteviä toimimaan lähihoitajana. Koulutus oli antanut hyvät perusvalmiudet tietojen ja taitojen osalta. Eniten merkintöjä sai innovatiiviset kvalifikaatiot. Ammatillinen- ja persoonallisuuden kasvu nähtiin tärkeäksi.

8.2.1 Ammatin vaatimat tuotannolliset kvalifikaatiot

Ammatillinen koulutus jatkaa peruskoulutuksen kasvatustehtävää ja antaa valmiuksia yhteiskunnan ja työelämän edellyttämän ammattitaidon saavuttamiseen ja ylläpitämiseen. Kaikki vastaajat kokivat saaneensa perustiedot ja taidot toimia tulevassa ammatissa. Tuotannolliset kvalifikaatiot saavutettiin kaikilla suuntautumisvaihtoehdoilla. Nähtiin, että työharjoittelu tukee näiden kvalifikaatioiden saavuttamista sekä, että ne tulevat vahvistumaan toimittaessa erilaisissa sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristöissä.

” Olen saanut 2,5 vuoden aikana paljon erilaista tietoa, jota pystyn hyödyntämään tulevassa työssä tai jatkokoulutuksessa.”

” Nyt on kylläkin jonkinlainen tietopohja erilaisista asioista, mutta käytännön taidot pääsevät kehittymään vasta sitten , kun pääsee mukaan työmaailmaan.”

” Uskon tietopohjani olevan melko hyvä.”

” Mielestäni koulutus on antanut minulle perustiedon kokonaisvaltaisesta hoidosta.”

” Sairaita osaan hoitaa jos minulle tarkkaan kerrotaan mitä minun pitää tehdä.”

8.2.2 Ammatin vaatimat normatiiviset kvalifikaatiot

Ammatin vaatimat normatiiviset kvalifikaatiot mukautumiskvalifikaatioiden osalta ei saanut kuin muutaman maininnan. Tosin ne kehittyvätkin vasta toimittaessa työelämässä. Motivaatiokvalifikaatioihin ensihoitotyöhön suunnanneet opiskelijat kirjoittivat kaikki itsevarmuuden lisääntyneen ja oman persoonan kasvaneen koulutuksen aikana. Sosiokulttuuriset kvalifikaatiot toteutuvat pystyvyytenä toimimaan työryhmässä toisten kanssa sekä itsenäisenä toimintana. Joustavuus ja erilaisuuden hyväksyminen koettiin tärkeiksi asioiksi. Kansainvälisyys ei toteutunut valmistuvien lähihoitajien mielestä juurikaan.

" Ihmisen arvostaminen korostuu vammaistyössä, erilaisuuden hyväksyminen ja toisen tarpeiden huomioiminen on itselleni aina ollut helppoa."

" Yhteistyö muiden kanssa on ollut rikastuttavaa ja mielekästä. On hyvä ettei jokainen ihminen ole samanlainen. Erilaisuus on valttia myös töitä tehdessä. Kuitenkin on tärkeää, että työntekijöillä on yhteinen linja ja päämäärät."

" Olen kasvanut itsenäisemmäksi ja yritteliäämmäksi."

" Tunnen pystyväni monialaiseen yhteistyöhön ja olevani linkki potilaiden ja muiden ammattilaisten sekä omaisten välillä. Tiedän, että joustavuutta tarvitaan ja on osattava antaa palautetta."

" Kansainvälisyys epäilyttää ehkä huonon kielitaidon vuoksi."

" Kansainvälisestä hoitotyöstä en osaa sanoa, kielitaito pitäisi olla ehkä parempi. Perushoito kuitenkin on samaa riippumatta maasta tai kansallisuudesta."

8.2.3 Ammatin vaatimat innovatiiviset kvalifikaatiot

Vastaajat kirjoittivat eniten innovatiivisiin kvalifikaatioihin kuuluvia asioita. Suhde työhön nähtiin luovuutta ja kriittistä ajattelua vaativaksi. Yritteliäisyys ja positiivinen suhtautuminen muutoksiin on tärkeää. Työ on haaste, joka vaatii nöyryyttä ja itseluottamusta. Taitojen kehittyminen työn kautta sekä joustavuus auttavat kasvamaan ammatillisesti moniammatilliseen yhteistyöhön pystyväksi itsenäiseksi työntekijäksi eikä toisen työtä jäljitteleväksi työpariksi. Historiallista näkökulmaa vastauksissa ei tullut esille. Kansainvälisyyden toteutuminen kaikkien kohdalla oli toteutunut heikosti ollen riippuvainen kunkin omasta aktiivisuudesta. Lasten ja nuorten hoitoon ja kasvatukseen sekä vammaistyöhön suunnannet opiskelijat korostivat muita enemmän henkilökohtaista kasvua ja itsensä kehittämistä. Myös usko tulevaisuuteen oli heillä vahva. Ensihoitotyöhön suunnannet korostivat oman persoonan kasvua asiantuntijatehtävissä. Sairaanhoidon ja huolenpitoon suunnanneet opiskelijat kirjoittivat vain muutamassa esseessä ammatillisesta kehitymisestä ja jatko-opinnoista.

” Osaan arvostaa toisia ihmisiä ja olemaan joustava muutoksissa. Pystyn ajattelemaan kriittisesti ja toivottavasti vähän luovastikin.”

” Kykenen myös luovaan ajatteluun ja kriittiseen sellaiseen ja mielestäni tämä alue on kasvanut opiskelussani.”

” Tykkään muutoksista ja pystyn luovaan ajatteluun. Muutokset tuovat elämään väriä ja tekevät siitä monipuolisen.”

” Tieto ja maalaisjärki auttavat kriittiseen ajatteluun. Luova ajattelu taas syntyy sen kautta, että uskaltaa tuoda omia ajatuksia esiin ja olla erilainen kuin muut. Jokaisen tulisi löytää oma tyyli kasvattajana. Itsenäisyys ja yritteliäisyys on korostunut etenkin viimeisen puolen vuoden aikana.”

” Minulla on valmiuksia, mutta niitä pitää kehittää. Nöyryys on valttia.”

Ammatissa kehittyminen nähtiin jatkuvaksi prosessiksi. Kokemus kasvattaa ja elinikäinen oppiminen on tärkeää. Asiantuntijaksi kasvaa työnteon myötä.

Uteliaisuus ja jatkuva tiedontarve sekä avoin persoonallisuus lisäävät halua jatko-opintoihin.

” On itsestään kiinni kuinka paljon tietoa hankkii ja onko kiinnostunut ammatistaan ja sen kehittämisestä. Mielestäni on tärkeää säilyttää tietty uteliaisuus ja jatkuva tiedonjano. Jos sen kadottaa alkavat ongelmat ja ehkä jopa ammatin vaihdos.”

” Olen saanut paljon erilaista tietoa, jota pystyn hyödyntämään tulevassa työssä tai jatkokoulutuksessa.”

” Uskon selviytyväni eteeni tulevista haasteista ahkeralla työllä, tunteet mukana ja teorian tietoa etsien.”

” Koen, että vasta vuosien työkokemus tuo asiantuntijuuden.”

” Kansainvälisyyttä olisin kaivannut enemmän näiden 1,5 vuoden aikana. Se osa-alue jäi jotenkin pintapuoliseksi tämän opiskelun aikana.”

” Parasta koulutuksessa ovat olleet työharjoittelut ja päättötöiden esitykset.”

” Olen oppinut työharjoittelun kautta itsenäiseksi ja yhteistyökykyiseksi.”

9. POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata lähihoitajan pätevyyttä valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteiden ja valmistuvien lähihoitajien oman kokemuksen mukaan. Tuloksia tarkasteltiin kvalifikaatioluokkien mukaan. Tämän jälkeen tuloksia ja tutkimusprosessia arvioidaan laadullisen tutkimuksen arviointikriteereillä. Lopuksi tulosten perusteella esitetään jatkotutkimusaiheita ja kehittämisalueita.

9.1 Tutkimustulosten tarkastelu

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon valtakunnallinen opetussuunnitelma painottaa tuotannollisia kvalifikaatioita. Opiskelun tavoitteet on laadittu pelkästään tieto – taito osaamisen tasolle, jolloin opiskelijoilta vaaditaan asioiden tietämistä teoreettisesti ja tiedon siirtämistä käytännön työtehtäviin. Valmistuvat lähihoitajat kokivat saaneensa hyvät perusvalmiudet tietojen ja taitojen osalta. Opinnot eri suuntautumisvaihtoehdoissa ei vaikuttanut tulokseen.

Normatiivisista kvalifikaatioista on vähän mainintoja. Sosiokulttuuriset kvalifikaatiot saavat valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa perusopinnoissa neljä mainintaa ja suuntaavissa opinnoissa yhden maininnan. Motivaatio- ja mukautumiskvalifikaatioista ei ole mainintoja. Opiskelijoiden esseissä tulos on samansuuntainen. Mukautumiskvalifikaatiot kehittyvät vasta työelämässä. Ensihoitotyöhön suunnanneet opiskelijat kuvasivat motivaatiokvalifikaatioita. Kaikissa suuntautumisopinnoissa eniten merkintöjä tuotti sosiokulttuuriset kvalifikaatiot. Tärkeiksi asioiksi koettiin toimiminen työryhmässä sekä itsenäisesti ja joustavuus sekä erilaisuuden hyväksyminen.

Valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa innovatiiviset kvalifikaatiot mainitaan suuntautumisopinnojen yhteydessä kerran. Opiskelijan tulee olla kiinnostunut työnsä ja työyhteisönsä kehittämisestä. Valmistuvat lähihoitajat kirjoittivat eniten innovatiivisiin kvalifikaatioihin kuuluvia asioita. He näkevät työn haasteena, joka vaatii luovuutta ja kriittistä ajattelua. Yritteliäisyys ja positiivinen suhtautuminen asioihin sekä joustavuus auttavat kasvamaan työyhteisön jäseneksi.

9.2 Tulosten luotettavuuden arviointi

Laadullista tutkimusta arvioidaan tutkimusaineiston, tutkimusanalyysin sekä tutkimusraportin luotettavuuden näkökulmista. Luotettavuuden arvioinnille on perustana mahdollisimman tarkka ja rikas tutkimuksen eri vaiheiden kuvaus. (Merriam 1988.) Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella useiden eri kriteereiden perusteella. Kriteerien valintaan vaikuttaa millaisesta laadullisesta tutkimusmenetelmästä on kysymys. (Cohen ja Knafelz 1993). Sisäisen validiteetin arvioinnissa on tärkeää kiinnittää huomiota tutkimuslöytöjen ja todellisuuden yhdenmukaisuuteen. Ulkoinen validiteetti ilmaisee teoreettisten johtopäätösten ja empiirisen aineiston välisen suhteen, ja se on yksinkertaisesti hypoteesien todentamista. (Grönfors 1982.) Essee aineiston luotettavuus perustuu tutkijan harkintaan saadun tiedon luotettavuudesta. Toisin kuin haastattelututkimuksessa esseitä aineistonaan käyttävä tutkija ei voi tarkentaa aineistoaan lisäkysymyksin. Häneltä jää myös saamatta se informaatio, joka haastattelussa ilmenee taukoina, äänensävyyn muutoksina, huokauksina ja naurahduksina. (Peräkylä 1994.) Yleensä tutkijan on luotettava siihen, että tutkittavien kertomukset vastaavat todellisuutta. Ongelmia tuottavat liian lyhyet tai vain ranskalaisin viivoin kirjoitetut kuvaukset. (Richardson 1994.)

Tämän tutkimuksen aineisto kattaa Opetushallituksen antaman opetussuunnitelman ja 48 kappaletta kirjallisia esseitä valmistuvilta lähiohitoajilta. Tutkijat varmistivat etukäteen, että esseiden kirjoittajia oli yhtä monta opiskelijaa eri suuntautumisopinnoista. Opiskelijat kirjoittivat esseet ryhmänohjaajan tunnilla tämän läsnäollessa. Kvalitatiivisen tutkimuksen validiteettia lisättiin siten, että esseiden kirjoittajat olivat opiskelunsa lopussa, ja heidän koulutuksensa oli toteutettu annetun opetussuunnitelman mukaisesti.

Tutkimusaineiston validiutta tukee tutkijoiden ja vastaajien yhteinen tausta ja kieli. Molemmat tutkijat ovat opettaneet kyseisiä opiskelijoita heidän opintojensa aikana ja oppineet tuntemaan heidän käsitemaailmansa. Saatu aineisto sopi hyvin laadullisen tutkimuksen aineistoksi, koska esseet olivat riittävän pitkiä ja asiaa kuvaavia.

Analyysin luotettavuuden arvioimiseksi tutkijan tulee kirjata ja perustella omat luokitteluperusteensa. Tutkijan tulee esittää analyysin tueksi riittävä määrä alkuperäishavaintoja, sillä analyysin luotettavuus syntyy empiiristen havainto-

jen ja käsitteellisten luokitusten loogisesta yhteensopivuudesta. Selkeä ja riittävä dokumentointi antaa lukijalle mahdollisuuden arvioida luokittelun onnistuneisuutta. (Mäkelä 1990.) Tutkimusaineisto luokiteltiin Väärälän ja Olluksen kvalifikaatioluokkien mukaisesti. Esseet pystyttiin auki kirjoittamaan luokkiin kaikilta osin, jolloin aineisto pystyttiin käyttämään kokonaisuudessaan. Luokittelun validiteettia lisää myös se, että tutkijoita on kaksi, ja he toimivat yhdessä. Molemmilla tutkijoilla on myös pitkä työkokemus opettajana ja lähihoitajakoulutuksen toteuttajana. Kvalifikaatioluokitus olisi voitu luoda tulevaisuuden työelämässä vaadittavien ominaisuuksien kautta, jossa valmistuneet tulevat työskentelemään. Tähän tutkimukseen varattujen resurssien puitteissa se ei ollut mahdollista.

Mäkelän (1990) mukaan laadullisen tutkimuksen arviointi perustuu tutkimusraportin arvioitavuuteen ja toistettavuuteen. Tutkimusraportti tulee olla kirjoitettu niin, että lukijan on mahdollista seurata tutkijan päättelyä ja arvioida sitä. Toistettavuus ei tarkoita, että toinen tutkija päätyisi täysin samaan lopputulokseen samaa aineistoa käsitellessään. Sen sijaan tutkijan tulee osata tutkimusraporttia kirjoittaessaan vaikuttaa tekemiensä ratkaisujen oikeutus, perustella muodostamansa luokat ja esittää tutkimuksen kulun luotettavuus. Raporttia kirjoitettaessa havaittiin, että kaikkiin kvalifikaatioluokkiin ei tullut mainintoja, ja joidenkin luokkien tulos oli samoilla sanoilla kuvattu. Raporttiin kirjatut suorat lainaukset edustavat useiden kirjoittajien mielipidettä.

9.3. Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa valmistuvat lähihoitajat kokivat saavuttaneensa valtakunnallisen opetussuunnitelman (1995) edellyttämän muodollisen pätevyyden ammatillisten aineiden kohdalla. Aiemmat ydinkvalifikaatiot perushoito ja huolenpito, arjessa selviytymisen tukeminen, vuorovaikutus ja kasvun ja kehityksen tukeminen hallitaan. Uusi valtakunnallinen opetussuunnitelma (1999) määrittelee jälleen erittäin tarkasti tuotannolliset kvalifikaatiot, joilla haluttuun varmistaa koko maassa valmistuvien lähihoitajien tietty ammatillinen osaaminen perustehtävien hoidossa.

Nykyisessä muuttuvassa ja epävarmassa toimintaympäristössä korostuvat sellaiset kvalifikaatiot, jotka on helposti siirrettävissä työntekijän yleisenä ominaisuutena työtehtävästä toiseen. (Metsämuuronen 1998). Alan laaja-alaiseen

perusosaamiseen kuuluvat suunnitelmallisen työprosessin hallinta ja yrittäjyyden perusvalmiudet. Tämä luo edellytykset joustavalle liikkumiselle sosiaali- ja terveydenhuollon työtehtävistä ja yksiköstä toiseen. (Opetushallitus 1999.) Tiimityö lisää tuotannollisten kvalifikaatioiden siirtymisen työntekijöille, jolloin se edellyttää joustavuutta ja ryhmän jäsenten kykyä siirtyä tehtävästä toiseen. Seurauksena on työntekijöiden tehtäväkuvan laajeneminen, joskaan ei välttämättä tehtävien vaativuuden lisääntyminen. (Koski ja Räsänen 1997.) Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa etteivät tulevaisuuden työelämän vaatimukset ja opetussuunnitelmien määräämä pätevyys kohtaa. Näin ollen opiskelijan tulevaisuudessa saavuttama pätevyys perustuu koulukohtaiselle opetussuunnitelmalle.

Kansainvälisyys on tosiasia, johon opiskelijalta vaaditaan aktiivisuutta, kieli- taitoa ja joustavuutta. Mahdollisuuksia osallistua kansainväliseen toimintaan on ollut tarjolla, mutta ehkä ne koetaan vielä vieraksi ja uskallusta vaativiksi tilanteiksi

Muodollinen, oppilaitoksissa tapahtuva koulutus ei pysty tuottamaan etenkin pienten yritysten tarvitsemää monimuotoista osaamista. Ammattitaito ja sen sisältö ei ole riippuvainen alasta vaan tärkeimmiksi nousevat motivaatio ja kiinnostus. Vanhemman ammattilaisen neuvojen tärkeys korostuu ammattilaisiksi kasvamisessa. Todellisilla työnsä osaavilla ammattilaisilla on hallussaan muodollisen koulutuksen jälkeen hankittu työkokemus. (Metsä–Tokela ja Tulkki ja Tuominen, 1998.) Valmistuvat lähihoitajat kokivat yritteliäisyyden tärkeäksi asiaksi, mutta yrittäjäksi ryhtymistä ei kukaan tuonut esiin. Uusi opetussuunnitelma kuitenkin korostaa asian tärkeyttä tulevaisuudessa. Koulutuksessa tulisikin enemmän käsitellä sosiaali- ja terveystalouden yrittäjyyttä ja siihen liittyviä asioita.

Pätevyyden saavuttaminen koulutuksessa on haaste opettajille. Pulkkinen (1996) toteaa ammattitaidon olevan tietyllä koulutuksella ja kokemuksella hankittua yksilöllistä valmiutta tai pätevyyttä toimia tietyssä ammatissa. Opettajilla on joko sosiaalialan tai terveydenhuoltoalan koulutus. Opettajien tuntemus työelämästä on myös riittämätön, jolloin sieltä nousevat kvalifikaatiovaatimukset eivät ole kaikkien tiedossa. Koulutuksessa oleva nuori kehittää omaa persoonallisuuttaan ja samalla ammatillista pätevyyttään. Nämä voivat kehittyä samanaikaisesti. Könnilä (1999) toteaa, että ammatillisissa valmiuk-

sisä sosiaaliset eli elämänhallinta- ja ihmissuhdetaidot nousevat yhä tärkeimmiksi. Näitä taitoja nuori tarvitsee myös toimiessaan muualla kuin työelämässä. Ammatillinen pätevyys ei ole kerran hankittu ominaisuus vaan sen on muututtava ja kasvettava elämän eri vaiheissa niin opiskelijalla, valmiilla lähihoitajalla kuin häntä opettavalla opettajalla.

Valmistuvat lähihoitajat kokivat olevansa valmiita työelämään ja siellä tapahtuviin muutoksiin. Eniten heillä korostuivat innovatiiviset koulutustulokset ja kasvaminen kohti ammatillista pätevyyttä. Perusasiat ovat hallinnassa ja persoonallinen kasvu jatkuu ammatillisen kasvun rinnalla. Useilla nousi esille myös jatko-opintojen mahdollisuus tulevaisuudessa. Tämä on haaste toisen asteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulutuksen yhteistyölle.

9.4 Jatkotutkimusaiheet ja kehittämishankkeet

Tämän tutkimuksen tulokset ovat osana Etelä-Karjalan ammattiopiston Terveys- ja sosiaaliyksikön opetussuunnitelmatyötä, jossa ydinosaamisen varmistaminen opinnoissa takaa valtakunnallisen opetussuunnitelman sisällöllisten painotusten toteutumisen. Tulokset osoittavat, että painotusalueista ainoastaan kansainvälisyys ja yrittäjyys kirjattiin muiden jäädessä ilman mainintaa. Opetussuunnitelmassa tulisikin varmistaa kaikkien alueiden (kansainvälistyminen, kestävä kehitys, teknologian sekä tieto- ja viestintätekniikan kehitys, yrittäjyys, laatu, palvelu- ja kuluttajaosaaminen, työsuojelu ja terveys) toteutuminen. Kustakin tulee olla luotuna oma strategia.

Erilainen projektiluonteinen opetuksen toteutuminen avartaisi opiskelijoita näkemään sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristöjen laajuus.. Uusi valtakunnallinen opetussuunnitelma antaa korkeat tavoitteet jo tyydyttävän tason saavuttamiseksi ja suuntaa paljolti tehtäväkeskeiseen työskentelyyn. Opetusmenetelmiä pitää kehittää tukemaan opiskelijan oppimaan oppimista ja ongelmanratkaisutaitoja. Tämä vaatii opettajilta roolin muuttumista tiedon välittäjästä oppimisen ohjaajaksi. Opettajien henkilökohtaista koulutusta tulee lisätä ja sitä tulee voida hyödyntää työyhteisössä.

Lähihoitaja on työympäristöissä tunnustettu ja tarvittu ammatti. Koulutuksen uudistuminen vaatii vielä enemmän yhteistyötä työelämän ja kouluttajien

kanssa. Valmiin lähihoitajan näkemys koulutukseen on tärkeä ja heidän tulisiinkin voida osallistua kiinteämmin opetussuunnitelman tekemiseen. Uuden opetussuunnitelman mukaan työssä oppiminen on tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua opiskelua. Sen tarkoituksena on lisätä yhteistyötä elinkeino ja muun työelämän kanssa sekä helpottaa opiskelijoiden työllistymistä ja ammattitaitoisen työvoiman saantia yrityksissä ja muilla työpaikoilla. Työharjoittelu koettiin poikkeuksetta hyväksi tavaksi oppia. Uusi opetussuunnitelma määrittää tarkasti työssä oppimisen pituuden ja koulutuksen piteneminen lisää sitä vähintään viidellä opintoviikolla. Näyttötutkinnot tulevat kuulumaan myös nuorten tutkintoon. Tutkimusta tarvitaan työelämän ohjaajien koulutustarpeen kartoittamiseksi ja ohjaus- ja arviointitaitojen määrittämiseksi.

Kesällä 1999 kartoitettiin Etelä-Karjalan ammattiopistosta 1998 valmistuneiden lähihoitajien sijoittuminen työelämään. Heistä yli puolet oli sijoittunut työelämään ja vammaistyöhön suunnanneet lähes 100 prosenttisesti. Työelämässä toimimisen jälkeen tulisi tutkia lähihoitajien pätevyyttä työelämän asettamien kvalifikaatioiden avulla. Tutkimukseen osallistuneet kirjoittivat esseisiin nimensä ja osoitetietonsa, jotta heihin voidaan ottaa yhteyttä jatkotutkimusta tehtäessä. Perustutkinnon jälkeisiin jatko-opintoihin siirtyvien määrästä ei myöskään ole tietoa. Ammattikorkeakouluun toivotaan hakeutuvan 30 prosenttia toisen asteen eri koulutusohjelman käyneitä.

LÄHTEET

- Cohen M. Z. ja Knafelz K. 1993. Evaluating Qualitative Research. Teoksessa nursing Research. A Qualitative Perspective. Munhall P. I. & oiler Boyd C. Second Edition. National League for nursing Press. New York. 476-491.
- Ekola J. ja Vuorinen P. ja Kämäräinen P. 1991. Ammatillisen koulutuksen uudistaminen 1980-luvulla, Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Ellström P-E. 1994. Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet. Problem, begrepp och teoretiska perspektiv. Stockholm. Gotab.
- Field P. ja Morse J. 1988. Hoitotyön kvalitatiivinen tutkimus. Suomennos Sandberg E. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Grönfors M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Werner Söderström osakeyhtiö. Porvoo-Helsinki-Juva
- Helakorpi S. ja Aarnio H. ja Kuisma R. ja Mäkinen A. ja Torttila P. 1998. Työ ja ammattitaito – Work and occupational skill. Ammattikoulujen Hämeenlinnan opettajaopisto. Tutkimuksia N:o 5. Hämeenlinna. Opettajaopiston monistamo.
- Hilden R. 1999. Sairaanhoidajan ammatillinen pätevyys ja ammatilliseen pätevyysvaikutteisiin vaikuttavat tekijät. Oulun yliopisto.
- Honkakoski A. 1995. Sosiaalialan toiminnan todellisuus, ammattitaito ja koulutus. Helsinki. Opetushallitus.
- Hyppönen H. 1996. Työelämän toimintakokonaisuudet ja kvalifikaatiot sosiaali- ja terveysalan opetussuunnitelmatyön perustana. Teoksessa Lambert P. – Engström Y. (toim.). Kehittyvä työntutkimus ammatillisissa oppilaitoksissa. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 150.
- Jaakkola R. 1995. Työelämän ja koulutuksen käsitteistä. Teoksessa Turpeinen R. (toim.). Ammattitutkimusten ja näyttökokeiden teoreettisia perusteita. Opetushallitus.

Julkunen R. 1993. Hoivabisnekseen vai nyrkin ja hellan väliin? Teoksessa Simonen L. (toim.) Hyvinvointivaltion murros ja hoivan uudelleenorganisointi. Stakesin raportteja 94. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Kananoja A. 1997. Murros on mahdollisuus. Sosiaalityön selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita. Stakesin raportteja: 211. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Kivinen K. 1994a. "Orjat vai sankarit". Sosiaali- ja terveydenhuollon muuttuvat työt ja kvalifikaatiot. Sosiaali- ja terveydenhuollon työn ja koulutuksen kehittämisprojekti. Tutkimusraportteja 1., sarja A. Tehy ry. ja Työsuojelu-rahasto. Helsinki.

Kivinen K. 1998. Äänetön ammattitaito pätevyyden osatekijänä. Teoksessa Räisänen A. (toim.) 1998. Hallitaanko ammatti? Pätevyyden määrittelyä arvioinnin perustaksi. Opetushallitus. Arviointi 2/1998. Yliopistopaino. Helsinki.

Koski P. ja Räsänen P. 1997. Työelämän ja koulutustarpeiden ennakkoinnin menetelmät käytäntöineen.

Kyrö M. ja Volanen M-V. 1993. Ammatillisten pätevyyksien arvioinnista ja ammatillisista tutkinnoista. OECD:n seminaarin (Porto 27.-30.10.1992) aiheiston pohjalta tehty raportti. Opetushallituksen julkaisusarjat. Raporttisarja: 48. Helsinki.

Könnilä P. 1999. Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulutus muuttuvassa ympäristössä. Acta Universitas Tamperensis 646. Tampereen yliopisto. Tampere.

Leppänen A. 1993. Työ ja ihminen. Työympäristötutkimuksen aikakauskirja 6/93. Helsinki. Nykypaino Oy.

Liehr P. ja Taft Marcus M. 1994. Qualitative approaches to research. Teoksessa Nursing Research. Methods, Critical Appraisal and Utilization. LoBiondo_Wood G. & Haber J. (toim.). Third edition. Mosby-Year Book, Inc. St Louis, Missouri. 253-285.

Merriam S. 1988. Case study research in education. A qualitative Approach. San Fransisco. Jossey Bass.

Metsämuuronen J. 1998. Maailma muuttuu – miten muuttuu sosiaali- ja terveysala. ESR – julkaisut – sarja. Oy Edita Ab. Helsinki.

Metsä ja Tokela T. ja Tulkki P. ja Tuominen P. 1998. Ammattitaito, koulutus ja työ. ESR – julkaisut – sarja 37/98. Oy Edita Ab. Helsinki.

Mäkelä K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Mäkelä K. (toim.). Painokaari oy, Helsinki 42-61.

Mäkinen R. 1993. Kansainvälisiä näkökulmia ammattitutkintojen kehittämiseen. Kasvatus 5.

Niemi H. ja Tirri K, 1997, Valmiudet opettajan ammattiin opettajien ja opettajien kouluttajien arvioimana, Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja, Tampere.

Ollus M. ja Lovio R. ja Mieskonen J. ja Vuorinen P. ja Karko J. ja Vuori S. ja Ylä-Anttila P. 1990. Joustava tuotanto ja verkostotalous: tekniikan, talouden ja yhteiskunnan vuorovaikutus 1990-luvulla. Sitran 1967 raportti nro 109.

Opetushallitus. 1995. Sosiaali- ja terveysalan opetussuunnitelman perusteet toiselle asteelle. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, lähihoitaja.

Opetushallitus. 1999. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto 1999. Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet.

Pelttari P. 1997. Sairaanhoidajan työn nykyiset ja tulevaisuuden kvalifikaatiovaatimukset. Stakes tutkimuksia 80. Jyväskylä

Peräkylä A. 1994. AIDS neuvontatyö: esimerkki keskusteluanalyysin soveltamisesta terveys sosiologiaan. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 1,24-35.

Pietilä V. 1973. Sisällön erittely. Oy Caudeamus Helsinki.

Pulkkinen R. 1996. Lähihoitajan ammattitaitovaatimukset sosiaali- ja terveydenhuollon opettajien arvioimina. Opinnäytetutkielma. Kuopion yliopisto.

Rauhala P. 1993. Ammatti ja kvalifikaatiot 1990-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Eteläpelto A. – Miettinen R. Ammattitaito ja ammatillinen kasvu. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisu. Helsinki. Painatuskeskus Oy.

Richardson A. 1994. The health diary: an examination of its use as a data collection method. *Journal of Advanced Nursing*, 19, 782-791.

Rintala T. ja Elovainio M. 1997. Lähihoitajien työ, ammatti-identiteetti ja hyvinvointi. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Saarijärvi. Gummerus.

Rousi H. 1985. Pätevyyden määrittelemisestä poliisin ammatissa. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitoksen julkaisu A9.

Saukkonen, R. 1993. Sosiaali- ja terveydenhuollon työvoiman tuottamisen muuttuvat ehdot - julkinen valta ja markkinat ammatillisen koulutuksen määrittelijöinä. Hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioon. Markkinat ja verkostot sosiaali- ja terveyspolitiikan ohjauksessa. STM. Julkaisuja 4.

Savolainen P. 1991. Kvalitatiiviset tutkimustavat suomalaisessa kasvatustieteessä. *Kasvatus* 22 (5-6), 451-457.

Suoranta J. ja Eskola J. 1992. Kvalitatiivisten aineistojen analyysitapoja luokittelemassa – eli noin kahdeksan tapaa aineiston erittelyyn. *Kasvatus* 3 (3), 276-280.

Taalas M. 1993. Ammattitaidon ja sen arvioinnin tarkastelunäkökulma. Teoksessa Mäkinen R. ja Taalas M. (toim.) 1993. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 83.

Takala T. 1983. Oppivelvollisuuskoulu ja yhteiskunnalliset intressit. Tutkimus kvalifikaatioiden ja koulutuskustannuksiin kohdistuvista intresseistä Suomen

oppivelvollisuuskoulua koskevan koulutuspoliittisen päätöksenteon määreinä. Acta Universitas Tampereensis A 151. Tampereen pikapaino.

Toikka K. 1982. Kvalifikaation käsitteestä ja kehitysvaihtoehdoista. Teoksessa kvalifikaatio ja työn vaatimukset koulutuksen suunnittelun lähtökohtana. Julkaisusarja B, n.o 18. Helsinki.

Tynjälä P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Kasvatus 22 (5-6), 387-399.

Vuorenmaa M. ja Räisänen A. 1997. Lähihoitajat työelämään. Lähihoitajakoulutuksen kehitysvaiheen arviointia. Opetushallitus. Arviointi 1/97

Vänttinen T. 1996. Kätilö synnyttäjän ja hänen perheensä hoitajana – tulevaisuusorientoitunut delfitutkimus kätilön kvalifikaatioista muuttuvassa toimintaympäristössä. Lisensiaattitutkimus. Kuopion yliopisto

Väärälä R. 1992. Opettajien työ ammattiopetuksessa. Tutkimus opettajien työn kehittämien potentiaaleista ammattiopetuksessa. Lisensiaattityö. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta.

Väärälä R. 1995. Ammattikoulutus muuttuvilla työmarkkinoilla. Tutkimus 4 / 95. Opetushallitus. Yliopistopaino. Helsinki

HYVÄ OPISKELIJA!

Olemme laatineet sinulle alkutekstin esseeseen, jota toivomme sinun jatkavan oman kokemuksesi pohjalta kuluneiden 2,5 vuoden ajalta. Aikaa kirjoittamiseen sinulla on 20 minuuttia.

Kiitämme vaivannäöstäsi

Nimi _____

Osoite _____

Nämä tiedot tarvitsemme mahdollista uusintakirjoitusta varten tulevan vuoden aikana.

Taustatiedot: nainen ____, mies ____, ikäsi ____ vuotta

Suuntaavat opinnot _____

Olet juuri valmistumassa itsenäiseksi, yritteliääksi, monialaiseen yhteistyöhön pystyväksi, kansainväliseksi ja oman ammattialasi asiantuntijuuteen kasvaneeksi asiantuntijaksi. Toiminnallasi pystyt edistämään ihmisten terveyttä ja toimintakykyä ja pystyt hoitamaan sairaita. Arvostat elämässäsi ja työssäsi toista ihmistä, suhtaudut joustavasti muutoksiin ja pystyt kriittiseen ja luovaan ajatteluun.

Kuinka koet tietojesi ja taitojesi vastaavan esitettyihin vaatimuksiin?